

Kršćanski filozofi iz vremena »srpa i čekića« u časopisu *Obnovljeni život* (1971.–1990.)

Ivan ŠESTAK*

Sažetak

Obnovljeni život je isusovački časopis za religioznu kulturu koji, uz druge, objavljuje također i filozofsku tematiku. Ovim člankom povijesno–tematske naravi — analizom dvadesetak godišta spomenutoga časopisa (1971.–1990.) — autor želi pokazati da su pod ovim našim podnebljem i u vrijeme službenog marksističkog svjetonazora postojali filozofi kršćanske orijentacije te da su dali značajan poticaj i prilog filozofiji kao univerzalnoj čovjekovoj težnji za mudrošću. Oni su na žalost gotovo nepoznati u leksičkoj i enciklopedijskoj filozofskoj literaturi izvan Hrvatske. U ovom je prikazu riječ o misliocima koji su široj javnosti vjerojatno poznatiji nekim svojim drugim djelima, odnosno javnim nastupima, ali su također rado objavljivali i u *Obnovljenom životu*. To su ponajprije Ivan Kozelj, Rudolf Brajičić, Mijo Škvorc, Miljenko Belić, Josip Weissgerber, Josip Ćurić, Tomo Vereš i drugi.

Uvod

Časopis *Obnovljeni život* je idejni nasljednik časopisa *Život* koji je nadolaskom anticrkvenog stava te liberalnog svjetonazora, po uzoru na *Études*, *La civiltà cattolica* i *Stimmen der Zeit*, godine 1919. u Sarajevu za akademsku i širu javnost pokrenuo povjesničar o. Miroslav Vanino SJ. Časopis se je ubrzo (1921.) poradi povoljnijih tehničkih i uređivačkih okolnosti preselio u Zagreb. Prestao je izlaziti u jesen 1944. godine zbog nadolazećeg vremena »srpa i čekića« za koje se predviđalo da će ionako ukinuti sva crkvena glasila. To se uostalom kasnije i obistinilo!

Posebne zasluge za obnavljanje *Života* pripadaju o. Rudolfu Brajičiću koji je krajem šezdesetih godina zamijetio da je za to pogodan trenutak. Tako je časopis s dodatkom »obnovljeni« ugledao svjetlo dana o Božiću 1970. kao prvi broj za 1971. godinu.¹ Uredništvo se nadalo da će svojim priložima novi časopis ispuniti

* Doc. dr. sc. Ivan Šestak, Filozofski fakultet Družbe Isusove, urednik časopisa *Obnovljeni život*, Zagreb. Prošireni i dopunjeni tekst izlaganja održanog 27. travnja 2002. na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu na međunarodnom znanstvenom kolokviju »Kršćanski filozofi između srpa i čekića. Hrvatski kršćanski filozofi u vremenu od 1945. do 1990.«

1 Usp. BELIĆ, M., *Philosophical Work of the Jesuits among the Croats in the 20th Century*, u *Jesuits among the Croats*, Edited by Valentin Pozaić, S. J., Zagreb, Institute of Philosophy and Theology,

»stanovitu prazninu u našoj religioznoj publicistici.«² Čitalačka je publika izvanredno oduševljeno primila obnovljeni časopis.³ U *Obnovljenom životu* su neki naši mislioci, široj javnosti jamačno poznatiji nekim drugim svojim djelima, također objavljivali priloge s područja filozofske problematike. U dvadesetak godišta *Obnovljenog života* (1971. –1990.) nailazimo, između ostalih, i na sljedeća poznatija imena koja navodim prema godini rođenja: Ivan Kozelj, Rudolf Brajičić, Mijo Škvorc, Miljenko Belić, Josip Weissgerber, Josip Čurić i Tomo Vereš. Neki od njih »praecesserunt nos«, a neki se još uvijek običavaju javiti na stranicama našega časopisa. Prikaz njihovih priloga donosim povijesnim odnosno tematskim slijedom.

1. Ivan Kozelj (1896.–1982.)

Slovenskog je podrijetla, ali je nakon nastanka Slovenske provincije ostao u Hrvatskoj provinciji Družbe Isusove. Širinom i dubinom svoga duha bio je čitavog života prisutan na svim područjima apostolata. Njegovi studenti pamte njegova lapidarna predavanja iz filozofskih predmeta iz kojih je napravio i skripta — najprije na latinskom, a onda i na hrvatskom jeziku.⁴

U *Životu* je počeo pisati veoma rano, već prije svećeničkog ređenja. Uz nekoliko recenzija te prigodnih etičko–religioznih promišljanja, od filozofskih priloga valja spomenuti onaj o vjerskim lutanjima francuskog filozofa, orijentalista i povjesničara J.–E. Renana (1823.–1892.)⁵ i kratak prikaz života i rada francuskog fi-

S. J. Zagreb & Croatian Historical Institute Vienna, 2000., 175–176; ŠESTAK, I., Riječ urednika, u *Obnovljeni život* [niže časopis navodim kraticom *OŽ*] (53) 3(1998)243; UREDNIŠTVO, Riječ uredništva u *OŽ* (26)1(1971)1.

- 2 UREDNIŠTVO, Riječ uredništva, u *OŽ* (26)1(1971)1. Na istome mjestu možemo čitati i o svrsi časopisa: »Časopis će svojim čitateljima, dakako uz suradnju, pomagati da se snalaze u današnjim pitanjima vjere, gajiti će u njima težnju da se u duhu Koncila što bolje uklope u naše konkretno društvo, razvijati će u njima smisao za dijalog s marksistima, upozoravati će ih na probleme naših obitelji, činiti osjetljivijima za pitanja mladeži, pružati im duhovnu hranu na svetopisamskim i dogmatskim temeljima, olakšavati im rješavanje moralnih pitanja u duhu kršćanskog morala koji izvire iz kršćanskog bića, upoznavati ih s religioznom sociologijom, s individualnom i socijalnom psihologijom, donositi pred njih dobra nekršćanskih filozofa i religioznih sistema, sokoliti ih na ekumenizam, poticati na rad za Božje kraljevstvo saopćenjima o konkretnim apostolatima kod nas u obiteljima, među inteligencijom, po sjemeništima, u vanjskim misijama, olakšati im bolje shvaćanje svećeništva, uvoditi ih u religioznu literaturu koja kod nas izlazi i religiozno im vrednovati profanu literaturu kao i ostale oblike umjetnosti« (isto).
- 3 Vidi o tome primjerice rubriku »Odjeci«, u *OŽ* 26(1971)204–205; 397–398; 598–599. O značenju i vrijednosti časopisa napisao je Brajičić uvodnik povodom desete obljetnice njegovog izlaska [usp. Uz desetu obljetnicu 'Obnovljenog života', *OŽ* 35(1980)337–338].
- 4 O Kozeljevom životu i djelu izvrstan je prikaz načinio njegov učenik i redovnički subrat M. BELIĆ, Šanc i Kozelj — dva slovenska filozofa među Hrvatima, *Filozofska istraživanja*, 53–54 2–3(1994)452–471. Uredništvo *Obnovljenog života* posvetilo je i jedan svoj broj prigodom Kozeljeve 80–godišnjice života. Usp. »Uz 80–godišnjicu života o. Kozelja«, *OŽ* 31(1976)209. Uvodnik u dotični broj najvjerojatnije je napisao o. Brajičić. Predrag Belić sastavio je pak tom prigodom i Kozeljevu bio–bibliografiju: »Iz bio–bibliografije o. Ivana Kozelja«, *OŽ* 31(1976)283–293.
- 5 Vjerska kriza Ernesta Renana, *Život* 4(1922–1923)268–278.

lozofa B. Pascala (1623.–1662.),⁶ u kojem je već dolazila do izražaja autorova sposobnost za iznijansirani i izbalansirani sud te napokon njegov pleoaje za prvenstvo duhovnog nad materijalnim u formiranju čovjekove nutrine.⁷ O. Kozelj je vršio i službu urednika časopisa (1941.–1943.). Međutim, iz tog vremena ne nalazimo niti jedan njegov prilog!

Njegovo ime ne nalazimo ni među autorima prvog godišta *Obnovljenog života*.⁸ Kozelj se međutim javio jednim zanimljivim i za tadašnje domaće prilike veoma kritičkim prilogom u prvom broju za 1972. godinu. Članak u rubrici »Studije« bio je naslovljen: *Odgoj za zrelu, slobodnu i samoodgovornu savjest*. Kozelj je na ovu temu iz etičkog područja bio potaknut nekim dokumentima Drugog vatikanskog sabora koji su posebice isticali značenje savjesti, tog čovjekovog prafenomena i njegovog svetišta. Poslovičnom jasnoćom skolastika, uvijek dobrodošlim živopisnim primjerima, zavidnim umjetničkim stilom te nenametljivom egzortativnom i adhortativnom notom autor ističe važnost odgoja savjesti za zrelost, tj. samoodgovornost. Zauzima se za slobodu od prisile, protiv juridizma, legalizma i paternalizma. Njegova se refleksija odvija na povijesno–filozofskoj pozadini značajnih autora Platona, Aristotela, Pascala, Humea, itd.⁹

Osim kratkog uskrsnog uvodnika »Radosni u nadi.«,¹⁰ Ivan Kozelj se je sedam godina prije smrti i posljednji put javio u *Obnovljenom životu*, i to opširnim člankom teodicejskih konotacija te vrlo zanimljiva naslova: *Kažnjava li Bog doista grijeh?*¹¹ U stilu tankočutnog egzistencijalno–personalističkog mislioca aristotelovsko–tomističke patine, angažiranog u promišljanju i domišljanju sadržaje vjere, autor se suočava s problemom grijeha, njegovim posljedicama, kaznom, paklom te klasičnom i modernijim teorijama o zadovoljštini. Misterij zla i patnje ostajao je za čitavog Kozeljevog života upravo misterij kojeg je on ipak na neki način, ponajviše u konferencijama–propovijedima, nastojao osvjetliti.¹² Općenito se može reći da Kozeljevi reci nikako nisu neki puki larpurlartizam, nego istinski osobni duhovni napor u nastojanju da se dođe do osobne jasnoće oko pravih životnih problema, i to — poput Kierkegarda — pred Apsolutnim.

6 Prigodom tristogodišnjice Blaisea Pascala, *Život* 5(1923–1924)103–110.

7 Primat ideje, *Život* 11(1930)353–359.

8 Prije ponovnog izlaženja časopisa o. Kozelj je od filozofskih spisa objavio članak pod naslovom *Etnološki dokaz za Božju opstojnost u svjetlu današnjice*, *Bogoslovska smotra* 33(1963)13–40.

9 Kozelj se po svemu sudeći pitanjem savjesti bavio veoma dugo. Neke refleksije o savjesti iz spomenutog članka pronalazimo u njegovom posthumnom djelu. Uredili su ga dvojica njegove redovničke subrača Ivan Macan i Valentin Pozaić, a izdao Filozofsko–teološki institut Družbe Isusove, koji mu se na taj način odužio jer je Kozelj na njemu predavao niz godina (1940.–1974.). Djelo nosi naslov *Savjest. Put prema Bogu*, a doživjelo je dva izdanja.

10 *OŽ*, 28(1973)201–211.

11 KOZELJ, Ivan, *Kažnjava li Bog doista grijeh?*, *OŽ* 30(1975)14–54.

12 V. Pozaić je posthumno iz Kozeljeve ostavštine o toj temi uredio knjižicu *Pred tajnom zla i patnje*, Zagreb, Provincijalat hrvatske provincije Družbe Isusove, 1986.

2. Rudolf Brajičić (1918.)

Već na početku spomenusmo da o. Brajičiću pripada najveća zasluga za ponovnim pokretanjem časopisa *Obnovljeni život*, čiji je on bio dugogodišnji urednik te još uvijek plodni suradnik. Svoje je radove objavljivao i pod pseudonimima: Benjamin Ivaničin i Fabijan Božiković. Sveukupni Brajičićev opus obuhvatio bi otprilike dvadeset svezaka, s više od dvije stotine stranica u svakom!¹³

U duhu programatskog uvodnika povodom ponovnog izlaženja časopisa Brajičić se odmah prvih godina upustio u idejno sučeljavanje s marksističkim svjetonazorom. U prilogu pod naslovom »U dijalogu s marksistima«¹⁴ Brajičić se osvrće na tzv. privatnost religije koju pronalazi u knjizi Branka Bošnjaka *Kritika religije* (Zagreb, 1969), oštromno se zalažući za njezinu privatnost kad je riječ o njoj kao odluci pred Apsolutnim, ali s druge strane i za njezinu javnost — što pak nikako ne znači da ona odmah mora igrati i sudbonosnu ulogu u javnom životu s obzirom na njegovu formu i njegov tijek. U istom je godištu ponovno filozof Bošnjak sugovornik u dijalogu s Brajičićem, i to u prilogu pod naslovom »O vjerskoj slobodi«¹⁵ — u kojem autor povijesnim presjekom rasvjetljuje uprabu sile od strane Crkve u pitanjima vjerovanja. Dvije godine kasnije, točnije 1973., pronalazimo još jedan prilog koji možemo uvrstiti u rubriku dijaloga. Riječ je o prilogu »Odnos između Crkve i države«¹⁶ kojega bi zbog njegove načelnosti i u današnjem vremenu demokracije valjalo uvijek iznova iščitavati.¹⁷ Crkva kao institucija djeluje politički ukoliko se brine za svoje vjernike, građane dotične države, koji su pozvani da ne samo bogoštovnim činima nego i onima u obdjeljavanju svijeta te poboljšanju životnih uvjeta tkaju svoju egzistenciju pred Bogom.

Nadalje, Brajičić se naprosto jednom serijom studija osvrnuo na neka poglavlja tadašnjih osmoškolskih udžbenika povijesti čiji su marksistički autori na svoj način prikazivali nastanak i bit religije, kao i ulogu Crkve. On se (pod pseudonimom Fabijan Božiković) godine 1981. u studiji »Vjera ljudi prastarog doba«¹⁸ posvetio

13 Životopis i bibliografski popis jedinica (do g. 1993.) usporedi: STEINER, M., *Synthesis theologica. Zbornik u čast p. Rudolfa Brajičića SJ u povodu 75. obljetnice života*, Zagreb, FTI, 1994. XV–XXXII. Časopis *Obnovljeni život* je treći broj u g. 1998. posvetio 80. godišnjici Brajičićevog života.

14 Usp. *OŽ* 26(1971)35–39.

15 Usp. *OŽ* 26(1971)252–259.

16 Usp. *OŽ* 28(1973)105–114.

17 Primjerice: »Moralne sudove Crkve o političkim stvarima ne valja zamjenjivati s političkim sudovima o tekućim stvarima. Nije na Crkvi da prosuđuje o političkoj prikladnosti ili neprikladnosti djelovanja svojih vjernika da li su njihova politička djela i djelovanja politički kratkovidna ili politički uspješna. To na nju kao vjersku instituciju ne spada. Na nju ne spada da djeluje politički, jer ona nije politička zajednica. Pretvoriti je u političku zajednicu ili u skupinu političkog djelovanja znači učiniti je monstrumom koji se zove klerikalizam u politici. Vjernici politički ne djeluju po direktivama Crkve, 'već po logici vlastitog interesa na temelju konkretnih potreba solidarnosti radnih ljudi i društvenog interesa zajednice'. Njezino je pomagati vjernike da u svemu žive i djeluju prema moralnim normama svoje vjere, provodeći ovakvu ili onakvu političku akciju.« (Isti, 112).

18 Usp. *OŽ* 36(1981)5–24. Na ovu ga je studiju potakao udžbenik povijesti za peti razred osnovne škole: Blagota Drašković i Ivo Makek, *Narodi u prostoru i vremenu 1*, Zagreb, ŠK (8)1980.

problemu podrijetla religije, odbacujući hipoteze o totemizmu i animizmu kao najstarijim oblicima religije. Najplauzibilnijom mu se čini hipoteza kulturno–povijesne metode o Najvišem Biću kao najdrevnijoj religioznoj pojavi u čovječanstvu. Tu hipotezu Brajičić nastoji potvrditi Rahnerovom tematskom i netematskom spoznajom Boga, kao i genezom djetetova pristupa Bogu prema H. Ursu von Balthasaru. Iz istog je godišta i područja također studija pod naslovom »U što su vjerovali stari Egipćani?«¹⁹. Brajičić pokazuje da je doduše u Egiptu vladalo iskverano vjerovanje koje se idejno može složiti s ropstvom, ali se iz toga nikako ne može zaključiti da se svaki oblik vjere, pa i pravi monoteizam, mora slagati s izrabljivačkim formama u ljudskom društvu, kako to tumači marksistička ideologija. U demaskiranju nelogičnosti interpretacije religijskog fenomena marksističkih autora (interpretacija religije kod starih Grka) Brajičić, pod pseudonimom Fabijan Božiković, piše u istom godištu i studiju pod naslovom »Da li su bogovi stvorili ljude ili ljudi bogove?«²⁰. Protiv Feuerbachove teze o nastanku religije putem čovjekove ekstrapolacijske projekcije autor članka donosi najrazličitije dokaze o Božjoj opstojnosti, od sv. Tome pa sve do naših dana. »Da je Bog iluzija, kako to zamišlja Feuerbach, bilo bi neshvatljivo kako se ta iluzija može obrazložiti tolikim filozofskim dokazima«²¹ — napominje Brajičić. U studiji »Kršćanstvo — nova vjera rimske države«²² naš se autor ponovno osvrće na spomenuti udžbenik povijesti za pete razrede osnovne škole. Sažimajući postavke već spomenutih autora (sumnjiva povijesnost Isusa, svodenje kršćanstva na socijalni pokret), Brajičić ističe povijesnost Isusove osobe navodeći za to povijesne izvore, a protiv teze o svodenju kršćanstva na socijalni pokret koji je niknuo iz nezadovoljstva pučkih masa i robova, autor donosi protudokaze o kršćanstvu kao ponudi vrhunarnog spasenja. Brajičić isto tako nije ostavio na miru ni još jedan povijesni udžbenik, ovaj put onaj za šesti razred osnovne škole.²³ Ta studija nosi naslov »Narodi u prostoru i vremenu srednjega vijeka«²⁴. U njoj autor neumoljivom logikom i obilnim povijesnim materijalom pobija latentnu marksističku tezu o srednjovjekovnoj Crkvi kao izrabljivaču masa i kočničaru znanstvenog napretka. Godine 1983. Brajičić isto tako nije ostao dužan već spomenutim autorima udžbenika povijesti za šesti razred osnovne škole,²⁵ koji učenicima sugeriraju misao da Crkva priječi razvoj znanosti. Autor je članak naslovio »Znanost pred crkvenim sudom«²⁶, a u njemu se osvrnuo na »slučaj Galileje« ističući da se na temelju pojedinačnog postupka Crkve u povijesti ne smije zaključiti da Crkva i danas ima sličan stav, pogotovo nakon Drugog vatikanskog koncila! I napokon, u studiji pod naslovom »Osnovi marksističke fi-

19 Usp. *OŽ* 36(1981)213–223.

20 Usp. *OŽ* 36(1981)373–388.

21 Isto, 387.

22 Usp. *OŽ* 36(1981)469–477.

23 Usp. I. Makek — B. Drašković — O. Salzer, *Narodi u prostoru i vremenu*. Udžbenik povijesti za VI. razred, Zagreb, ŠK, 1980.

24 Usp. *OŽ* 37(1982)402–418.

25 Usp. I. Makek — B. Drašković — O. Salzer, *Narodi u prostoru i vremenu*. Udžbenik povijesti za VI. razred, Zagreb, ŠK, 1980.

26 Usp. *OŽ* 38(1983)99–111.

lozofije«²⁷, u namjeri boljeg međusobnog upoznavanja, Brajičić se filozofskom spekulacijom suprotstavlja apelu dr. Andrije B. K. Stojkovića, profesora Beogradskog univerziteta, da vjernici što prije napuste vjeru i Boga, a koji je ovaj iznio u priručniku *Osnovi marksističke filozofije*. Autor u svom članku donosi opširne protumaterijalističke dokaze, a rezultate sabire u zaključku na sljedeći način: »Imamo čvrstih razloga da ne prihvatimo materijalizam koji nam autor nudi. To su: nespojivost materijalnih kontingentnih fenomena s apsolutnošću bitka, složenost materije, ograničena savršenost materijalne evolucije, stvaralačka praksa kao pokazatelj kontingentnosti materije.«²⁸ Zanimljivo je međutim da su živahnom Brajičićevom duhu neke marksističke teze poslužile kao poticaj za promišljanje kršćanske prakse, kako o tome primjerice svjedoči naslov: »Lice kontemplacije u konvenciji s marksizmom«²⁹.

Svima je dobro poznato da Brajičić nije spekulirao samo unutar teologije nego se pozabavio i filozofskom problematikom, doduše uvijek u odnosu na teologiju kao znanost vjere. U *Obnovljenom životu* Brajičić se godine 1975. svojim prilogom »Vjera je slobodan pristanak razuma«³⁰ obraća čovjeku današnjice, preciznom tehničkom čovjeku koji je osjetljiv na dokazne postupke i njihovu vrijednost te se pita: ako se vjera može dokazati, kako je onda još vjera? Ako se pak ne da dokazati, kako je onda razumna (razumski opravdana)? Nije li nešto nerazumna?³¹ Tenor ovog članka sastoji se u sljedećem: Vjera je slobodan pristanak (liberum obsequium) vjernika zato što na području nevidljivog manjka mogućnost pokusne provjere teoretskog dokaza, pa je teoretski dokaz lišen nužne očitosti iako je teoretski neoboriv. Tu je uvijek riječ o posrednoj spoznaji predmeta, a ne neposrednoj, u kojoj se predmet svojom prisutnošću nameće razumu.

Pored klasičnih filozofskih tema, Brajičić je također znao zaviriti i u suvremene pravce unutar filozofije dvadesetog stoljeća (personalizam, filozofiju dijaloga i filozofiju života), otkrivajući u njima čovjekovu otvorenost prema Apsolutnom. Tako u prilogu »Vječno čovječstvo«³² autor na veoma sugestivan i dopadljiv način čitatelju izlučuje nadlogično iskustvo bitka kod židovskog mislioca Martina Bubera (1878.–1965.), supraintektualnu emociju francuskog filozofa Henrija Bergsona (1859.–1941.), religiozno nadosjetilno čuvstvo američkog religioznog psihologa Williama Jamesa (1842.–1910.) te transcendentalno iskustvo svog redovničkog subrata Karla Rahnera (1904.–1984.), a koje označuje principijelnu otvorenost čovjekovog duha prema horizontu Bitka, konačno prema Bogu.³³ Kod svih ovih autora Brajičić ustanovljuje »da postoji neko neposredno iskustvo o Bogu koje oni

27 Usp. *OŽ* 38(1983)343–358.

28 Isto, 358.

29 *OŽ* 32(1977)193–200.

30 Usp. *OŽ*, 30(1975)409–413.

31 Usp. *OŽ*, 30(1975)409.

32 Usp. *OŽ*, 32(1977)100–120.

33 Rahnerovo transcendentalno iskustvo je u ovom članku ukratko izloženo prema njegovom djelu *Grundkurs des Glaubens*, koje je izišlo samo nekoliko mjeseci prije navedenog članka (1976). To je dokaz kako je Brajičić veoma pomno pratio i stranu literaturu.

nazivaju različitim imenima.«³⁴ Čitav je članak zapravo Brajčićev pledoaje za transcendentalnim utemeljenjem teologije kako bi njezin poziv za slobodnim pristankom kod modernog empiristički orijentiranog čovjeka naišao na odjek. Drugim riječima, moderna teologija mora poći od analize transcendentalnog iskustva prisutnog kod svakog čovjeka, te se istom onda dovršiti u konceptualnom sustavu koji joj je kao nauci potreban.

U Brajčića ćemo naći i veoma originalne ontološke rasprave, primjerice »Bitak i bit«³⁵ te »Pojam bića u odnosu na svoje subjekte«³⁶, potom »Zašto je moguće više pojedinki s istom naravi?« ili pak »Napomena o Heideggerovoj egzistencijalnoj analizi«³⁷. Područje filozofske antropologije zastupljeno je prilozima u kojima je riječ o središnjim problemima ove filozofske discipline: »Problem duša–tijelo«³⁸ te »O razlici između duše i njezinih moći«³⁹ u kojima Brajčić koristi aristotelovsko–tomističku potku u tumačenju čovjeka.

Brajčić se od 1977. godine počeo upravo strastveno baviti proučavanjem Kanta. Što ga je na to ponukalo? Razlozi su razvidni iz uvoda u njegov članak »Transcendentalni odnošaji — temelj proširene metafizike«: »Ovih posljednjih godina čitali smo u člancima koji su nas upozoravali na ovu ili onu dogmatsku ili moralnu zabludu da danas posvuda vlada agnosticizam, tj. uvjerenje u nemoć razuma da se digne u nevidljivo, da je danas malo tko uvjeren u filozofske dokaze za Božju opstojnost i, uopće, da se filozofiji u klasičnom obliku sa skolastikom na čelu danas ne može poklanjati veća pozornost. U teologiji je stoga zavladao pozitivna metoda, ona se sva stisnula uz svoje izvore (Sveto pismo), a spekulativna dogma izgubila je riječ, dok se filozofija ovila velom šutnje. Možete prelistati mnogo časopisa koji se bave religioznim problemima i primijetiti ćete da su članci s filozofskog područja vrlo rijetki, a možda na njih uopće nećete ni naići.«⁴⁰ Brajčić se dakle ne može pomiriti s Kantovom postavkom da je spekulativnom umu principijelno zatvoren pristup nadosjetnom, odnosno da je Bog tek postulat praktičnog uma. Brajčić ovako definira svrhu navedenog članka: »Nauk o sintetičkim sudovima a priori Kanta je doveo do ograničenja metafizičkog vidokruga, na koji više ne bi spadao bog, sloboda i besmrtnost. Ova bi rasprava, koja sintetičke sudove a priori drukčije tumači nego Kant, htjela biti skroman doprinos mogućnosti preuzimanja otetog prostora metafizike.«⁴¹ Navevši mišljenja skolastičkih autora s tim u svezi (C. Nink, S. Zimmermann, J. Maréchal, J. B. Lotz i E. Coreth), Brajčić u svojim domišljajima dolazi do zaključka da sintetički sudovi a priori nisu ništa drugo doli transcendentalno relativni sudovi a priori u kojima se izriče odnos apsolutnog sub-

34 OŽ, 32(1977)104.

35 Usp. OŽ 36(1981)257–263

36 Usp. OŽ 36(1981)422–429.

37 OŽ 38(1983)394.

38 Usp. OŽ 31(1976)222–234.

39 Usp. OŽ 40(1985)406–410.

40 OŽ, 32(1977)394.

41 OŽ, 32(1977)39.

jekta prema bilo kojem objektu na temelju apsolutnog ontičkog sadržaja subjekta. Ova se pretpostavka verificira ne samo u svim primjerima koje Kant navodi kao sintetičke sudove a priori nego i u najvišem Kantovom principu svih sintetičkih sudova a priori: uvjeti mogućnosti iskustva naprosto su i uvjeti mogućnosti objekta iskustva.⁴² Otada će Brajčić primjenjivati ove svoje uvide na razna područja⁴³, a što je konačno sve ugledalo svjetlo dana desetak godina kasnije u knjizi *Opravdanje čistoga uma* (1988.).

Brajčić je širokom teološkom, ali i filozofskom problematikom, kao i originalnim uvodnicima bio najplodniji pisac u razdoblju ograničenim ovim kolokvijem.

3. Mijo Škvorc (1919.–1989.)

Zanimljivo je zamijetiti da se Škvorc u obnovljenom časopisu javio tek 1977. godine, tada već kao pomoćni zagrebački biskup. Riječ je o opširnijoj studiji teološko–pastoralnog karaktera pod naslovom »Evangelizacija industrijskog vremena«. U dijagnosticanju socijalne situacije, koja obuhvaća dijapazon od prometejske objesti i opojnosti (hybris) do sizifovske mučnine (thanatos), Škvorc svemu tome klupku nudi zagrljaj besmrtnosti (haris). U godini 1981. još nailazimo na romansirani prikaz života i djela Alberta Velikoga,⁴⁴ a u sljedećoj objavljen je sličan prikaz P. T. de Chardina.⁴⁵ O njima su isusovci (o Albertu Velikom 1980., a o P. T. de Chardinu 1981. godine) organizirali tradicionalne simpozije u Palmotićevoj ulici u Zagrebu.

Na ovome mjestu — doduše to izravno prelazi okvire zadane teme, ali je zato posve u duhu namjere ovoga kolokvija — valja nezaobilazno spomenuti Škvorčev javni razgovor s misliocem marksističke orijentacije Brankom Bošnjakom krajem šezdesetih godina prošloga stoljeća, a što je u to vrijeme bio svojevrstan događaj.⁴⁶ Osim toga, spominjemo i važna Škvorčeva teološka djela u kojima se on također iskazao i kao filozof: *Vjera i nevjera* (1982.), *Jeruzalem ili Antiohija* (1988.) te *Isus — spasitelj* (1998.).

42 Usp. *OŽ*, 32(1977)417.

43 Usporedi s time članke koji pripadaju vremenu ograničenim ovim simpozijem: »Načelo uzročnosti i dokazivanje u proširenoj metafizici« [Usp. *OŽ* 33(1978)5–21]; »Dokaz za Božju opstojnost metodom proširene metafizike« [Usp. *OŽ* 33(1978)293–299]; »Nedijalektičnost i mir u Hegelovoj dijalektičkoj praćeliji« [Usp. *OŽ* 33(1978)390–396].

44 Usp. *OŽ* 36(1981) 178–186.

45 Usp. *OŽ* 37(1982) 169–180.

46 Usp. Marksist i kršćanin: dijalog prof. Branka Bošnjaka i prof. o. Mije Škvorca o nekim temama knjige: B. Bošnjak, *Filozofija i kršćanstvo*, [uvod Ž. Falout], Zagreb, Praxis, 1969.

4. Miljenko Belić (1921.)

Belić se u časopisu počeo javljati od 1974. godine⁴⁷; isprva kraćim priopćenjima i prikazima kojima je, kao i u kasnijim godinama pa sve do danas, običavao vlastitim refleksijama popraćivati neki značajan događaj⁴⁸ ili pak neko vrijedno izdanje, primjerice otaca dominikanaca.⁴⁹ Osim toga, valja istaknuti njegov članak iz 1982. godine »Ljubav — osnovica bivstvovanja«⁵⁰ na koji su ga potakle neke misli iz djela Duns Scota.

Prvu Belićevu obuhvatniju filozofsku studiju u *Obnovljenom životu* pronalazimo 1984. godine pod veoma privlačnim naslovom »Klasična metafizika i pitanje o smislu života«.⁵¹ Tu studiju Belić razvija na pozadini čitave povijesti filozofije, počevši od starogrčke literature i umjetnosti, preko predsokratika, klasičnog doba sa Sokratom, Platonom i Aristotelom, preko Augustina, Tome Akvinskog i Duns Skota, a rješenje, koje ne može pomutiti ni činjenica zla u svijetu, pronalazi u kršćanskoj baštini: u povjerenju u Boga koji je tako dobar i moćan da iz zla može izvesti dobro! Njegov članak »Boškovićeva nauka o finalnosti — vrijedan doprinos metafizici«⁵² kojim je sudjelovao na znanstvenom simpoziju što ga je organizirao Filozofsko–teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, moći će s razumijevanjem čitati ljudi vični matematičarima, fizičarima i metafizičarima. Iz tog godišta pozornosti čitatelja neće promaći članak pisan filozofskom manirom pod naslovom »Isus Krist pred smrću«⁵³. Do kraja razdoblja omeđenog ovim kolokvijem Belić je napisao još nekoliko kraćih prikaza.⁵⁴

5. Josip Weissgerber (1922.–1985.)

Od samog je početka svojim priložima sudjelovao u obnovljenom časopisu. Budući da se bavio apostolatom obitelji te organiziranjem obiteljskih ljetnih škola,

47 Bibliografija o. Miljenka Belića (koja se dakako u međuvremenu i povećala) može se naći u zborniku Steiner, Marijan (ur.), *Ljepota istine*. Zbornik u čast p. Miljenka Belića SJ u povodu 75. obljetnice života. Zagreb, Filozofsko–teološki institut Družbe Isusove, 1996., 9–15.

48 Primjerice priopćenje s tomističkog kongresa održanog u Napulju prigodom 700. obljetnice smrti sv. Tome Akvinskog: Tomistički kongres, *OŽ* 29(1974)382–386.

49 Usporedi prikaz zbornika povodom 700. obljetnice smrti sv. Tome Akvinskog: Hrvatski dominikanci svom velikom subratu svetom Tomi Akvinskom, *OŽ* 29(1974)395–398; potom osvrt i napomene uz Verešovo djelo *Toma Akvinski. Izabrano djelo: Veliki događaj u hrvatskom kulturnom zbivanju*, *OŽ* 37(1982)152–156; zatim povodom izlaženja *Ogledi iz estetike* o. R. Kuparea: Umjetnik i zagonetka života, *OŽ* 38(1983)439–443.

50 Usp. *OŽ* 37(1982)44–53.

51 Usp. *OŽ* 39(1984)217–241.

52 Usp. *OŽ* 42(1987)229–253.

53 Usp. *OŽ* 42(1987)388–402.

54 Govor umjetnosti, *OŽ* 43(1988)327–330; Razmišljanja uz prijevod Povijesti filozofije Fredricka Coplestona, *OŽ* 45(1990)130–316. te Pružene ruke. Razmišljanja uz knjigu oca Tome Vereša, dominikanca, *OŽ* 45(1990)306–312.

veoma su vrijedni njegovi prilozi s područja psihologije koji ni u današnje vrijeme nisu izgubili ništa od svoje aktualnosti. Od filozofskih članaka valja svratiti pozornost na onaj pod naslovom »Odakle vjera u evoluciju«⁵⁵, u kojem vidi buđenje novih snaga u suvremenoj filozofiji zbog njezinog govora o horizontu bitka. Zatim je tu i članak iz 1972. pod naslovom »Prave čovjekove dimenzije«⁵⁶, u kojem pobija postavke mehaničkog materijalizma te zatvorenost čovjeka u faunu imanentističkih evolucionista ukazujući na nužnost duhovnog principa kao nosioca duhovnog spoznavanja i htijenja. Na istoj antropološkoj liniji je i njegov članak »Čovjekova sloboda«⁵⁷, u kojem dokazuje da je čovjeku s mogućnošću slobodnog odabira u ruke dana vlastita životna sudbina. Vrijednost ljudskog života ovisi naime o vrednotama koje se odabirom ostvaruju. U Weissgerberove priloge iz područja antropološke problematike zasigurno se može uvrstiti i za današnje vrijeme neobično aktualan članak pod naslovom »Seksualna revolucija i evolucija«⁵⁸, čiji dijagnostičko–terapeutski naslov naznačuje problematiku te nudi rješenje.

Joška — kako su ga obično zvala njegova redovnička subraća — je i podužom znanstveno–popularnom studijom »Kopernik i Galilej«⁵⁹ popratio 500. obljetnicu Kopernikova rođenja (1473.–1543.), dajući u njoj povijesni pregled heliocentrizma i geocentrizma. Čitatelji su mogli dobiti i veoma živopisne uvide u život dvojice znanstvenika, kao i u crkveno–znanstveni odnos snaga, posebice u Galilejevom procesu.

Godine 1974. nailazimo u časopisu na opširnu Weissgerberovu studiju »Kozmologija Ernsta Macha (1838.–1916.)«⁶⁰. Studija je zapravo jedno skraćeno poglavlje iz njegove doktorske disertacije koju je obranio u Louvainu 1972. godine⁶¹, a čije je temeljne misli već razvio u knjizi *Osnovni zakon svemira* (1971.). Joška se po posljednji put, a što je pak prava šteta, javio u *Obnovljenom životu* 1975. godine, i to člankom »Ontološki paradoks Jean–Paul Sartrea«⁶² u kojem se uhvatio u koštac s tim velikim francuskim filozofom kojega je — baš kao i neki drugi kršćanski filozofi — očito cijenio budući da je napisao: »Sartre je dubok filozof; šeptrilje nikad nemaju većeg utjecaja na čovječanstvo.«⁶³

55 Usp. *OŽ* 26(1971)310–324.

56 Usp. *OŽ* 27(1972)438–458.

57 Usp. *OŽ* 28(1973)22–33.

58 Usp. *OŽ* 28(1973)538–556.

59 Usp. *OŽ* 28(1973)212–238.

60 Usp. *OŽ* 29(1974)121–144.

61 Naslov njegove doktorske disertacije glasi: *Empiricriticisme, Philosophie d'Ernst Mach, initiateur du courant néo-positiviste*, Louvain 1972., I. (181 pages), II. (182.–429., indeksi do 441.).

62 Usp. *OŽ* 30(1975)223–234.

63 Isto, 226.

6. Josip Ćurić (1926.)

Svojim jezičnim stilom Ćurić je zasigurno jedan od naših najoriginalnijih mislilaca. Javio se već u prvom godištu *Obnovljenog života*, i to povodom šeste pokoncilске godine, veoma zanimljivim uvodnikom pod naslovom »Šesti čovjek«⁶⁴. U tom tekstu razmišlja o sudbini kršćanstva sve do »šestog čovjeka« koji na sebe gleda još uvijek kao na katekumena, na onoga koji treba metanoju, koji je Božji sirotan, koji dakle nije ni konzervativan, ni progresist, ni nad svime u Crkvi razočarani bezimni kršćanin koji na kraju i dezertira, ni vječiti kontestator, a ni podzemni kršćanin koji živi u manjim grupicama u intimnoj slobodi srca, često daleko od Boga i Crkve.

Sedam godina kasnije nailazimo na izvanrednu studiju pod naslovom »Religiozna kriza mladih i marksizam«⁶⁵ u kojoj govori o razlozima zbog kojih je marksizam — posebice na Zapadu — tako privlačan mladoj generaciji pa ga zato treba gledati kao »znak vremena«. Razlozi privlačnosti su sugestivna snaga revolucionarnog duha te smisao za solidarnost o kojima bi kršćanstvo u svom propovijedanju itekako valjalo povesti računa.

Ćurić je rado sudjelovao na već spomenutim simpozijima u organizaciji Filozofsko–teološkog instituta u Zagrebu. O središnjem problemu metafizike, kako ga je vidio Albert Veliki, progovorio je u prilogu kojeg je izradio na temelju predavanja održanog na simpoziju 1980. god. povodom 700–obljetnice smrti toga velikog sveca i znanstvenika. Prilog nosi naslov »'Fundamentalna ontologija' Alberta Velikog«⁶⁶. A. Veliki je bitak smatrao onim prvim što je Bog stvorio, počelo koje svu stvarnost čini stvarnom.

U prosincu 1981. godine isusovci su također organizirali simpozij prigodom 100. obljetnice rođenja P. T. de Chardina, na kojem je Ćurićevo predavanje glasilo »Ishodišna točka teilhardizma«⁶⁷. Taj svojevrsni *arhe* Ćurić vidi u Chardinovoj primordijalnoj viziji životnosti, konvergenciji svijestî unutar noosfere u pravcu Točke Omega, u postulatu o jedinstvenoj strukturi Prirode koja je već i u svojim najnižim razinama psihičke naravi.

Godine 1984. simpozij je bio organiziran povodom 80. obljetnice života filozofa i teologa Karla Rahnera (1904.–1984.), na kojem je trebao i on sam nastupiti. Rahner je međutim te godine, prije simpozija, preminuo. Tim je povodom Ćurić u jednom uvodniku prikazao njegov duhovno–teološki profil.⁶⁸ Ćurićev prilog sa spomenutog simpozija nosio je naslov »Excessus ad esse. Pogled u metafizičku antropologiju Karla Rahnera«⁶⁹. Naš je autor svojim uistinu osebnim stilom pri-

64 Usp. *OŽ* 26(1971)497–506.

65 *OŽ* 33(1978)115–138.

66 Usp. *OŽ* 36(1981)135–149.

67 Usp. *OŽ* 37(1982)181–199.

68 Usp. *OŽ* 39(1984)189–192.

69 Usp. *OŽ* 40(1985)238–254.

kazao taj *excesus*, tu apriornu, iskonsku otvorenost čovjekova duha prema bitku, tu »vorgreifende Struktur der menschlichen Erkenntniss«, koju pronalazimo u Rahnerovim djelima *Geist in Welt* i *Hörer des Wortes*.

Uz još neke vrijedne priloge koji nisu baš izrazito filozofske naravi⁷⁰, pozornosti je vrijedan i Ćurićev izvrstan članak s mnogim filozofskim, egzistencijalnim, duhovnim i kritičkim refleksijama pod naslovom »Spasonosno trpljenje«⁷¹. Bol, patnja i smrt su inače teme o kojima Ćurić veoma rado i izvrsno govori.

7. Tomo Vereš (1930.)

Njegovo je ime familijarno starijim i mladim čitateljima *Obnovljenog života* budući da on već skoro trideset godina u njemu redovito piše.⁷² Započeo je surađivati s našim časopisom nakon što je 1973. godine Filozofsko–teološki institut Družbe Isusove objavio njegovo djelo *Filozofsko–teološki dijalog s Marxom*, koje je zapravo autorova dotjerana doktorska disertacija. Djelo je inače izišlo i u ponovljenom, ali i proširenom izdanju 1981. godine. Vereš je iznjedrio velebnan životni opus: više od 500 naslova na hrvatskom i raznim stranim jezicima, kako to saznajemo iz nedavnog zbornika priređenog u njegovu čast.⁷³

Vereš je golem dio svoje životne energije, kako mu je to naredila redovnička poslušnost, utrošio u pokušaj dijaloga sa zastupnicima i pobornicima tada službeno vladajućeg marksističkog svjetonazora. Međutim, dijalog je postao i njegovo životno opredjeljenje pa je stoga u jednom intervjuu u OŽ–u izjavio da dijalog treba da »postane način mišljenja, osjećanja i svakidašnja praksa svih ljudskih zajednica: obitelji, udruženja, društava, saveza, država i cijeloga ljudskog roda«.⁷⁴ Ćurić pogađa svrhu Tominog dijaloškog nastojanja s marksističkim svjetonazorom: »Pri svemu tome Vereš primarno ima na umu filozofijsku okosnicu marksizma koja sudbinski utječe na čovjekov životni i povijesni nazor. To je, uostalom,

70 Ovdje spominjemo i Ćurićev članak o hrvatskom pjesniku Izidoru Poljaku (1883.–1924.) pod naslovom »U službi Riječi« [Usp. OŽ 39(1984)48–60] te njegovu oštru, domišljatu i inteligentnu kritiku iz prvog godišta *Obnovljenog života* pod naslovom »Još jedna prigoda.« (Dr. Vladimir Trhular, Katolicizam v proglobitvenem procesu.), [OŽ 26(1971)383–392], kao i njegovo predavanje na XV. obiteljskoj ljetnoj školi pod naslovom »Teološka problematika mira« [OŽ 41(1986)469–480] te jedno predavanje s Katehetske zimske škole u Zagrebu (1988.) pod naslovom »Materijalna dobra i kršćanski ethos« [OŽ 43(1988)213–226].

71 Usp. OŽ 41(1986)99–122.

72 Sažet i pregledan prikaz njegove osobnosti te područja proučavanja dao je J. Ćurić, *Život i djelo Tome Vereša O. P.*, u Anto Gavrić O. P. (pr.) *Ljubav prema istini*, Zbornik u čast Tome Vereša O. P. prigodom 70. rođendana i 50. godina redovničkih zavjeta, Zagreb, Dominikanska naklada Istina, (Biblioteka Prigodna izdanja, 1), 2000., 13–19.

73 Usp. P. M. Radelj, Bibliografija fr. Petra Tome Vereša O. P. (1951.–2000.), u Anto Gavrić O. P. (pr.) *Ljubav prema istini*, Zbornik u čast Tome Vereša O. P. prigodom 70. rođendana i 50. godina redovničkih zavjeta, Zagreb, Dominikanska naklada Istina, (Biblioteka Prigodna izdanja, 1), 2000., 21–66.

74 Rudolf Koprek–Tomo Vereš, *Ozbiljan dijalog o dijalogu*, OŽ 31(1976)239.

neuralgična točka za trijezan i ozbiljan dijalog s kršćanstvom — do kojeg je Verešu bilo nadasve stalo. »⁷⁵

Čitatelji *Obnovljenog života* tako su mogli dobiti informacije o krštenju Karla Marxa saznajući pritom mnoge zanimljivosti iz njegove uže i šire obitelji, o tadašnjim društveno–političkim prilikama,⁷⁶ kao i o Marxovom ateizmu.⁷⁷ Vereš je 1976. čak preko stranica *Obnovljenog života* preporučio svih školama i mjerodavnim institucijama da svakako nabave seriju dija projekcija u 22 slike u boji o životu i djelu K. Marxa koju je netom izradio jedan poznati njemački stručnjak s tog područja!⁷⁸

Poradi »ljubavi prema istini« znao se Vereš veoma kritički, ali dobronamjerno osvrnuti na napise i istupe ljudi u državi i Crkvi. Primjerice, njegovoj kritici nije izbjegao *Leksikon filozofa* Danka Grlića,⁷⁹ a niti potiho oćjukanje s marksizmom pomoćnog mariborskog biskupa V. Grmiča, koji je jednom prigodom optužio Crkvu da je zanemarila radničko pitanje u 19. i 20. stoljeću. Vereš je na to oštro reagirao prikazujući rad istaknutih francuskih i njemačkih predstavnika socijalnog katolicizma toga razdoblja.⁸⁰ Godine 1985. oštro je odgovorio na napade na drugo izdanje njegovog djela *Filozofsko–teološki dijalog s Marxom* koje mu je uputio Vjekoslav Santrić u časopisu *Pitanja* (br. 3–4/1984.).⁸¹ Osim toga, Vereš se 1987. god. kritički–konstruktivno osvrnuo na manjkavu bibliografiju radova s područja religije pod naslovom »Religija i ateizam u Jugoslaviji«⁸². Popratio je također i objelodanjanje Ladanovog prijevoda djela Frane Petrića *Nova sveopća filozofija*⁸³.

Osim dijaloga s marksistima, Vereš je, kao što je veoma dobro poznato, u našim stranama i gorljivi promicatelj tomističke baštine, i to ne samo Tome Akvinskog nego i Alberta Velikog. Pratio je sve što se u svezi s ovom njegovom redovničkom subraćom objavljivalo na našim prostorima. Tako se 1974. god. u dobronamjernoj kritici u našem časopisu osvrće na prijevod Tominog vrlo teškog djela *De ente et essentia* iz pera Vladimira Premeca iz Beograda.⁸⁴ Unutar članka »Pri-

75 J. Čurić, *Život i djelo Tome Vereša O. P.*, u Anto Gavrić O. P. (pr.) *Ljubav prema istini*, Zbornik u čast Tome Vereša O. P. prigodom 70. rođendana i 50. godina redovničkih zavjeta, Zagreb, Dominikanska naklada Istina, (Biblioteka Prigodna izdanja, 1), 2000., 16.

76 Usp. *OŽ* 30(1975)295–298.

77 Usp. *OŽ* 29(1974)424–440.

78 Usp. *OŽ* 31(1976)575–579.

79 Usp. *Kršćanski filozofi u marksističkom leksikonu*, [*OŽ* 38(1983)171–178]. Kad se autor ne samo posve netočno nego i s pozicija svoje marksističke ideologije izražava o Augustinu, onda Vereš pripominje: »Takvi neobrazloženi, pejorativni sudovi mogu biti samo izraz piščeve svjetonazorne nesnošljivosti i posve je sigurno da ne pridonose promicanju dijaloškog suživljenja između vjernika i nevjernika na ovom povijesnom prostoru.« (Isto, 173).

80 Usp. Razgovor o Crkvi i Marxu, *OŽ* 33(1978)397–418.

81 Čemu šteta ova?, *OŽ* 40(1985)98–103.

82 Usp. *OŽ* 42(1987)454–458.

83 Svestrani hrvatski mislilac, *OŽ* 35(1980)135–139

84 Usp. *OŽ* 29(1974)196–202. Vereš će o djelcu *De ente et essentia* progovoriti i u jednom članku, gotovo 25 godina kasnije, također u *Obnovljenom životu* (Usp. Toma Akvinski: *De ente et essentia*: Građa za suvremeni znanstveni pristup, [*OŽ* 53(1988)131–140].

vatno vlasništvo⁸⁵, na koji ga je potakla propovijed Ivana Pavla II. u Meksiku, Vereš 1979. god. prevodi i dva najvažnija odnosa članka iz Tomine II–II. 1981. godine pronalazimo njegov prilog sa simpozija u Zagrebu pod naslovom »Povijesno značenje Alberta Velikog«,⁸⁶ kao i drugi, komplementarni članak »Bibliografija o Albertu Velikom«⁸⁷. Godine 1982. nailazimo na beogradsko predstavljaju njegovog sjajnog pothvata: *Toma Akvinski. Izabrano djelo* (1981)⁸⁸.

Osim navedenih, vrijedno je još spomenuti i Verešev prilog iz 1977. godine »O posljednjim stvarima Martina Heideggera«⁸⁹ u kojem nalazimo i pismo B. Weltea Tomi Verešu, zatim Welteov nadgrobni govor Heideggeru, kao i Hölderlinove stihove koje je još za života sam Heidegger izabrao za svoj ukop. Iz tog je godišta i prigodno pripćenje povodom 30. obljetnice smrti Vereševog redovničkog subrata, također filozofa, o. Hijacinta Boškovića.⁹⁰

8. *Ostali*

U ovom su se razdoblju u časopisu *Obnovljeni život* javljali pokojim prilogom i neki drugi, javnosti jamačno vrlo dobro poznati mislioci, primjerice Ante Kusić⁹¹, Vjekoslav Bajsić⁹², Živan Bezić⁹³, Josip Kribl⁹⁴. Među suradnicima, koji će se češće početi javljati nakon 1990. godine, pronalazimo profesore Filozofsko–teološkog instituta Družbe Isusove, odnosno profesore Filozofskog Fakulteta Družbe Isusove u Zagrebu. Ivan Strilić se bavio ponajprije filozofijom prirode.⁹⁵ Ivan Macan, prvi dekan spomenutog fakulteta, uz ostalo je pisao o etičko–socijalnim temama.⁹⁶ Hrvoje Lasić se je javljao povijesno–filozofskim temama, kao i onima iz

85 *OŽ* 34(1979)462–471.

86 *OŽ* 36(1981)100–114.

87 *OŽ* 36(1981)187–200.

88 Usp. Beogradski dijelov o Tomi Akvinskom, *OŽ* 37(1982)157–162.

89 *OŽ* 32(1977)53–59.

90 Zaboravljeni hrvatski mislilac. Hijacint Bošković (1900.–1947.), *OŽ* 32(1977)464–471.

91 Uklapanje misli Tome Akvinskog u suvremena kozmogonijska shvaćanja i mentalitet, *OŽ* 31(1976)63–75; Albert Veliki — prirodoslovac i teolog, *OŽ* 36(1981)160–177; Chardin — evolucionistički mislilac kršćanske usmjerenosti, *OŽ* 37(1982)200–224.

92 Ljudska prava u međunarodnim dokumentima, *OŽ* 38(1983)225–239.

93 Procesna filozofija i teologija, *OŽ* 31(1976)282.

94 Duhovnost duše, *OŽ* 43(1988)410–426.

95 Problem beskonačnosti materije u sovjetskoj filozofiji, *OŽ* 26(1971)98–112; Tri načina trajanja kod Tome Akvinskog, *OŽ* 31(1976)210–221; Pojam i pojava religiozne indiferencije, *OŽ* 41(1986)197–205.

96 Ludwig Wittgenstein kao čovjek i mislilac, *OŽ* 31(1976)253–270; Eksperimentalna metoda u djelu Alberta Velikog, *OŽ* 36(1981)150–159; Temelji ljudskih prava u međunarodnim dokumentima, *OŽ* 38(1983)240–247; Filozofsko razmišljanje o miru, *OŽ* 41(1986)349–359; Filozofsko–antropološki preduvjeti mira, *OŽ* 41(1986)461–468.

filozofije religije.⁹⁷ N. Stanković je započeo, između ostalog, obrađivati problematiku iz filozofije o Bogu,⁹⁸ a Ivan Koprek egzistencijalno–etičke teme.⁹⁹

Zaključak

Ovaj povijesno–tematski prikaz dvadesetak godišta časopisa *Obnovljeni život* zaista je već dokaz da su pod ovim podnebljem mislioci kršćanske inspiracije istinski prijateljevali s mudročuću, tj. filozofirali. Ovdje su se organizirali međunarodni i domaći simpoziji na kojima su sudjelovali vrsni strani i domaći stručnjaci. Ovdje su i unatoč nedostatku strane literature i određene udaljenosti od europskih i svjetskih idejnih tokova zbog poznatih okolnosti toga vremena nastajala prava znanstvena djela. Pod našim se nebom također nastojalo idejno nositi s tada vladajućom ideologijom koja je nametala materijalistički nazor na svijet i nadvladavati je.

Može li se danas reći da je to vrijeme bilo vrijeme dijaloga? Na kraju kolokvija došlo se je do uvida da istinskog dijaloga na teoretskoj razini među predstavnicima dijametralno–suprotnih svjetonazora zapravo nije ni bilo. Bilo je doduše, premda sasvim rijetko, pravih ljudskih kontakata uzajamnog poštovanja. Nadam se da će ovaj prikaz biti od pomoći onima koji će možda u budućnosti, s neke veće vremenske udaljenosti, pokušati sustavno prikazati problematiku kršćanskih mislilaca i njihovo značenje u bremenitom vremenu koje smo proživjeli, ali koje još uvijek svojim mentalitetom u nama i oko nas živi.

97 Albert Veliki — posrednik integralnog aristotelizma u kršćanstvu, *OŽ* 36(1981)115–134; Maurice Blondel — mislilac »katoličke filozofije« (Odnos filozofije i vjere, I. dio), *OŽ* 39(1984)3–19; J. Maritain i E. Gilson, Mislioci »kršćanske filozofije«, (Odnos filozofije i vjere, II. dio), *OŽ* 39(1984)97–112; »Naravna« i »Nadnaravna« dimenzija ljudskoga bića u filozofiji religije, *OŽ* 43(1988)366–380; Naravni i nadnaravni red postojanja s filozofsko–teološkog vidika u filozofiji religije, *OŽ* 44(1989)3–19; Filozofijsko–teologijsko poimanje »svetoga« i »profanoga« u filozofiji religije, *OŽ* 45(1990)29–43; Nadnaravno određenje ljudskog bića u Blondelovoj definiciji istine: *Adaequatio realis mentis et vitae*, *OŽ* 45(1990)332–343.

98 Pitanje o smislu čovjekova života i danas je nezaobilazno, *OŽ* 39(1984)197–205; Ljubav je naša sudbina, *OŽ* 39(1984)439–448; Je li, i kako je, moguća čovjekova ravnodušnost prema Bogu, *OŽ* 41(1986)206–212; Žena u razmišljanju starih filozofa, *OŽ* 45(1990)480–493.

99 Između i preko potrage za identitetom i humanizmom (Aktualnost filozofiranja K. Jaspersa), *OŽ* 41(1986)383–390; Filozofijski aspekti o strahu, *OŽ* 44(1989)233–239; Odnos filozofije prema molitvi, *OŽ* 44(1989)424–433; Aktualnost političko–egzistencijalne dinamike mira u filozofiji Sv. Augustina, *OŽ* 45(1990)233–242.

**CHRISTIAN PHILOSOPHERS OF THE “HAMMER AND SICKLE” ERA
IN THE JOURNAL OBNOVLJENI ŽIVOT**

Ivan ŠESTAK

Summary

Obnovljeni Život is a Jesuit journal for religious culture which, aside from other topics, also publishes articles of a philosophical nature. Within the scope of this historic–thematic article, the author, by analyzing some twenty years of the journal’s publications (1971–1990), wishes to demonstrate that in this particular region of the world, even in an age when the Marxist worldview officially predominated, philosophers with a Christian orientation did exist; moreover, they gave considerable impetus and made their contribution to philosophy as the universal aspiration to wisdom. Regrettably, they remain virtually unknown in both lexical and encyclopaedic philosophical literature outside of Croatia. In this survey we shall be dealing with thinkers with whom the general public is probably more familiar owing to other aspects of their involvement, that is, their public appearances; nevertheless, they were also pleased to publish their works in Obnovljeni Život. Here we are primarily concerned with Ivan Kozelj, Rudolf Brajičić, Mijo Škvorc, Miljenko Belić, Josip Weissgerber, Josip Ćurić, Tomo Vereš, and others.